

značilna pa je tudi primerjava med Prešernovo ljubko, naravno idilo obeh zaljubljenecv pred odhodom v boj pa melodramskim izpovedovanjem v interpretaciji Malenškove. Sicer pa naj govori o tem težaškem in nehasnivem literarnem naporu še nekaj zgledov:

Črtomir-ateist:

»Ti nisi veroval v Boga?« »Nisem. Toda iz prejšnjih časov sem poznal moč vsakršne vere. Vedel sem, da je vera lahko bič, ki kroti ljudi, kakor bi krotil psa...«

Črtomir-demokrat:

»Ali veš, kaj je svoboda?« »Čigava? Naša — to se pravi knežja. Ali morda ljudska?«

Črtomir-ljubimec:

»Ne, Bogomila! Svet se lahko prekolje na dvoje, jezero presahne in zvezde popadajo z neba, jaz pa se bom kljub temu zmeraj vračal k tebi...«

In tako dalje — v podobnem melodramskem stilu, ki pa se ne prestraši tudi krepkih primer, kakršna je n. pr. ta-le: »Raje ostanem na dvoru in perem plenice otrokom krščanske kulze, mater jim...«, vse do strani 401!

Po navadi mi ni bilo žal, če sem kdaj prebral tudi kak slab literarni tekst; če nisem našel v njem niti trohice zanimivega, sem ga vsaj brez posledic prespal. Kesam pa se, da sem vzel v roke pričujoči roman — kajti vselej, ko se bom poslej povrnil k Prešernovemu Krstu, se mi bosta iz podzavesti pridružila prozaizirana Črtomir in Bogomila, kakršna je upodobila Malenškova, in mi s svojo banalnostjo zmotila ubranost pevčevih liričnih vizij.

Mitja Mejak

NOVELE IN POVESTI ANTONA INGOLIČA

V knjigi Ingoličevih novel in povesti* se srečujemo z zelo živo in perečo problematiko slovenskega človeka in družbe povojnih let. To je najznačilnejša in najpomembnejša poteza te knjige. V nji nam je Ingolič orisal predvsem težave, radosti in tragiko preprostih ljudi iz svojega rodnega kraja, njegove okolice in Maribora v povojnem času, ki pa je vanj z odločno in neprizanesljivo roko posegala vojna s svojimi za posameznika specifičnimi, odločilnimi in tragičnimi posledicami. V »Povesti o očeh« nam pisatelj skozi junakovo duševnost predoči tragično usodo delavca, ki je v prvi svetovni vojni izgubil eno oko, v zadnji pa še drugo. Življenje je bilo temu človeku skrajno krivično, malo mu je dajalo, a veliko jemalo. Tragika in življenjska pot tega delavca nazorno spominjata na »Človekovo usodo« Solohova, morda je Ingoličeva povest, ki je nastala tri leta prej, celo pretresljivejša, le da v realizaciji zaostaja za njo. V obsežni noveli »Vidim te, Veronika!« se prepleta dvoje dogajanj, medvojno in povojno. Situacija iz vojne, skrb slepega Petra za bolničarko Jelko, ki je bila ranjena kot partizanka, in ljubezen med njima se razmotavata v povojnem času prav nesrečno za Petra, ki nikakor ne more prodreti v novi Jelkin svet. Dekletova duševnost močno preraste fantovo in zato se po pretresljivih doživetjih, ki mu uničijo z operacijo pridobljeni vid, prizadeti umakne v svojo rodno gorsko vas. Pretresljivo se razkriva

* Anton Ingolič, Vidim te, Veronika! Novele in povesti. Opremila Jakica Accetto. Založila Založba Obzorja. Maribor 1959. Str. 294.

življenje slikarja, ki so ga Nemci ustrelili, v noveli »Peter je še vedno med nami«. V slikah je zajeto vse njegovo življenje, vendar ga za nasprotje od hladnega govornika pisatelj človeško pristneje razkriva skozi duševnost slikarjeve matere. Najakutnejša vprašanja povojnih let pa odsevajo iz novel »Disonance jesenskega dne« in »Križa Jakoba Drozga«. V prvi zasleduje bralec tragični konec nemškutarske družine v povojnem času. Materina nestrpnost in tiranija nad družino pred vojno in med njo se maščujeta predvsem nad hčerko, ki je iz notranje nemoči in solidarnosti do svojih zapravila in zamudila življenje. Problematika Jakoba Drozga v drugi noveli je v tem, da preprost človek, čevljar, ki se je po vojni povzpел kot aktivist in prizadeven delavec do direktorja nekega podjetja, a ga zahrbtni spletkarji izrinejo zaradi malenkostne napake, spričo zaposlenosti in enostranskega življenja ne doume protislovij in dialektičnega razvoja časa. Jakob Drozg, ki je bil doslej predvsem izvrševalec nalogov, sestankarski in birokratski človek, se zave te situacije in se vrne k družini in delu in se na ta način nekako umiri. Iz okvira: vojni — povojni čas izstopa novela o nekoliko postaranem in duševno utrujenem profesorju, ki je kljub temu, da je sanjaril o pustolovskih doživetjih, vendarle uklenil svoje življenje v družinski red. (Spomin na Velgo). Novela »Milkine norosti« pa razkriva nasprotja in težave, ki jih doživlja slovensko dekle v tujini. S to novelo je Ingolič posegel v problematiko slovenskih izseljencev v Franciji, s katero se zadnja leta vztrajno in prizadevno ukvarja.

Če sta problemska razsežnost in motivna različnost Ingoličevih novel in povesti bogati in zanimivi, pa je umetniška realizacija v prenekaterih primerih problematična. Pogostokrat se bralec sreča v tej knjigi s preprostimi reporterskim načinom pripovedovanja, s katerim pisatelj ne prodre v globljo življenjsko problematiko, notranja nasprotja in tragična doživljanja so v mnogih primerih podana le preveč enostavno in s pomanjkljivim poslušom za drobnejše odtenke intimnega človekovega doživljanja. To velja za preprostega delavca v »Povesti o očeh«, v kateri je očitno avtorjevo hotenje gibati se v mejah realnosti in duhovne sfere pripovedovalca, le da gre pisatelj pri tem predalet in zaide v pretirano preprostost: »Grdi so ljudje, smejejo se nesreči svojega bližnjega. Včasih se komu maščuje, največkrat pa ne« (str. 10). Drugačno vprašanje zastavlja v noveli »Vidim te, Veronika!« lik sestre Jelke, katere nasprotujoče si dejavnosti niso s tem, da je ženska, že pojasnjene in utemeljene. Marsikaj napravi Jelka tako, kot je želel avtor, da bi se zgodba čimbolj zanimivo zapletala. Podobno se zgodi s Petrom v isti noveli, katerega duševno razpoloženje v zapleteni situaciji očrta avtor takole: »Kriv je pravzaprav tisti dolgi, črni zdravnik. Pregnati je treba zapeljivca! Stopil bo na oddetek, ga počakal na hodniku in mu rekel, naj pusti sestro Jelko pri miru, še bolje, pred bolnišnico ga bo počakal, po večerji, za kostanjem, tako ga bo premlatil, da bo pozabil, kako se piše« (str. 116). Podobna mesta je mogoče najti v več primerih, tudi v očrtavanju notranjega dogajanja v profesorju (Spomin na Velgo). Omeniti je treba tudi, da je pisatelj z nekaterimi od likov, ki jih upodablja, prizanesljivo dober in popustljiv, da ne dopušča, da bi se nam pokazali kot živi ljudje s protislovji, slabostmi in notranjo močjo, pač pa kot bitja, ki so mehkejša kakor pa terja njihovo pristno in resnično življenjsko bistvo, ali pa ravna obratno, se pravi dovoljuje, da njegovi liki agirajo na osnovi zlobe in škodoželjnosti. To so pogosti spo-

drsljaji, ki so se v Ingoličevi prozi, ki jo prinaša knjiga »Vidim te, Veronika!«, pojavili morda kot posledica avtorjevega hitrega in obsežnega ustvarjanja ali zato, ker je Ingolič posegel v živo, neposredno in zatorej težavnejšo problematiko ali pa se namenil pisati za čim širši krog bralcev, katerih mentaliteti pričujoča knjiga tudi ustreza, vsekakor pa so posledica pomanjkljivega ustvarjalnega hotenja.

V oblikovnem pogledu razkriva knjiga Ingoličevih novel in povesti nekatere zanimiva in uspela iskanja. Prijemi, kot pripoved skozi duševnost ene izmed pomembnih oseb, prepletanje in dopolnjevanje sedanosti s preteklostjo, pripovedovanje s stališča več oseb, so pogosti in zanimivi. Tak način pripovedovanja terja globlje vživetje v duševnost likov, kar se je v nekaterih primerih pisatelju tenkočutno posrečilo. Poudariti je treba, da nekatere novele presenečajo s spretno organizirano pripovedjo.

Ingoličeva knjiga novel in povesti, ki so nastale v razdobju od leta 1955 do leta 1958, kljub navedenim podrobnostim kot celota napravi na bralca svojevrsten, dokaj močan vtis, predvsem zaradi žive problematike današnjega človeka, ki jo prinaša, in zaradi pisateljeve široke življenjske razgledanosti. Reševanje kriz, notranjih in zunanjih nasprotij v smislu optimistične razvzlave ni vedno prepričljivo in v skladu z duševnostjo in zadržanjem posameznih osebnosti. Kljub temu pa ta svetla lastnost pričujoče Ingoličeve proze vpliva na bralca sproščujoče in vedro.

France Vurnik

LOJZE ZUPANC, PALČEK V ČEDRI

Lojze Zupanc je dosedanjim svojim zbirkam belokranjskih in koroških pripovedk pridružil novo knjigo savinjskega ljudskega izročila¹. Zbirka obsega 59 pripovedk in slovarček manj znanih besed.

S pričujočo knjigo je Zupanc pomnožil zapise pripovednih motivov s hribov med Solčavo in Mozirjem, v Savinjski in Zadrebki dolini, ki so jih bili pred njim nabirali že Janko Orožen, France Kotnik, Josip Korbar in Franc Kocbek. Ti zapisovalci posredujejo gradivo iz dvajsetih in tridesetih let našega stoletja, medtem ko naj bi nas Zupanc seznanjal z obliko ljudskih pripovednih motivov v današnjih dneh.

Vprašanje zapisovanja in objavljanja ljudskega izročila je zapleteno in strokovnjaki še vedno razpravljajo o njem. Tako je to diskusijo na široko obnovil kongres folkloristov v Varaždinu leta 1957. Sledili so referati na raznih posvetovanjih in posamezni prispevki v strokovnih glasilih, med njimi tudi razpravljanje Maje Bošković-Stullijeve in Milka Matičetovega v dvanajstem letniku Slovenskega etnografa (1959). Ta dva na osnovi primerov iz zakladnice slovenskega in jugoslovanskega ljudskega izročila dokazujeta, da je treba tako gradivo objavljati brez kakršnih koli popravkov, ker da so to dovolj močne umetnine, da lahko žive takšne, kakršne so. Načelno so si folkloristi v tem edini, vendar takega pravila ni tako lahko izvajati. Pojavi se kopica problemov v zvezi z razumevanjem in vrednotenjem izročila samega, pri zapisovanju in objavljanju pa vrsta vprašanj tehničnega značaja.

¹ Lojze Zupanc, Palček v čedri. Mladinska knjiga. Ljubljana 1959. Ilustriral Jože Ciuha.